

Stanowisko Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie funkcjonowania systemu kaucyjnego i zagrożeń dla instalacji komunalnych

Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej (ZGWRP) wyraża głębokie zaniepokojenie obecnym funkcjonowaniem systemu kaucyjnego, który w praktyce przerzuca większość kosztów na konsumentów i gminy, przy jednoczesnym braku realnej odpowiedzialności producentów. System miał funkcjonować w powiązaniu z mechanizmem ROP-u (rozszerzonej odpowiedzialności producenta), który miał zapewnić stabilne finansowanie i krytyczny komponent infrastrukturalny niezbędny dla prawidłowego działania instalacji komunalnych. Tymczasem Rząd odsunął wdrożenie ROP-u w czasie, wprowadzając system kaucyjny w niepełnej formie. W efekcie nasze gminne instalacje komunalne tracą jeden z kluczowych elementów systemu, co stwarza realne ryzyko zakłóceń w recyklingu i gospodarce odpadami.

Zgodnie z badaniem IBRIS dla „Rzeczypospolitej”, ponad połowa Polaków ocenia system negatywnie. Wśród 1073 respondentów 30,3% uznało, że system działa „źle”, a 20,2% – „bardzo źle”. Pozytywne opinie wskazało jedynie 27,6% badanych. Co więcej, aż 48,1% ankietowanych deklaruje, że nigdy nie oddaje opakowań objętych kaucją, a kolejne 24,4% – że robi to rzadko. Wyniki te pokazują znaczną przewagę opinii krytycznych nad pozytywnymi i niski poziom wykorzystania systemu przez konsumentów, podczas gdy Ministerstwo Klimatu i Środowiska błędnie zakładało docelowy poziom zwrotu opakowań na poziomie 90-95%.

W tym samym czasie operator systemu osiąga wymierny zysk na nieodebranych kaucjach, podczas gdy gminy wiejskie nie uzyskują proporcjonalnych korzyści. Widoczny jest efekt odwrotny od zamierzonego: system zamiast wspierać infrastrukturę komunalną i zwiększać poziom odzysku opakowań, generuje dochody podmiotom prywatnym kosztem publicznych interesów. Dziwnym wydaje się, że ten negatywny efekt dostrzegają wszyscy – konsumenci, samorządy, eksperci – z wyjątkiem organów rządowych odpowiedzialnych za wdrożenie systemu.

Kluczowe problemy systemu:

- **Przerzucenie kosztów na konsumentów i gminy** – nieodebrane kaucje pozostają w systemie operatorów, a gminy wiejskie pokrywają część kosztów obsługi, które powinny spoczywać na producentach.
- **Brak dostępności w gminach wiejskich** – w wielu miejscach nie istnieje ani jeden automat, co uniemożliwia mieszkańcom odzyskanie wpłaconych kaucji.
- **Milionowe środki poza kontrolą publiczną** – nieodebrane kaucje stanowią setki milionów złotych w rękach operatorów, bez jawnych mechanizmów kontroli i rozliczenia.
- **System premiuje miasta kosztem wsi** – automaty i punkty zwrotu koncentrują się w ośrodkach miejskich, pozostawiając wsie poza głównym nurtem polityki publicznej.
- **Brak realizacji ROP-u** – odroczenie wdrożenia ROP-u oszukuje samorządy, które planowały funkcjonowanie systemu w powiązaniu z tym mechanizmem. Instalacje komunalne w gminach wiejskich tracą krytyczny komponent infrastrukturalny.

Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej wnosi o natychmiastowe podjęcie działań w zakresie:

1. Zapewnienia pełnej funkcjonalności systemu kaucyjnego w powiązaniu z ROP-em oraz równomiernej dostępności automatów i punktów zwrotu na terenach wiejskich.
2. Wprowadzenia mechanizmu, w którym nieodebrane kaucje rekompensują koszty gmin i wspierają lokalną infrastrukturę komunalną.
3. Zwiększenia odpowiedzialności producentów, którzy powinni finansować system niezależnie od poziomu odzyskanych kaucji.
4. Pełnej jawności finansowa systemu – raportowanie wpłat producentów, przepływów kaucji i kosztów operacyjnych.
5. Natychmiastowego audytu Najwyższej Izby Kontroli (NIK) w zakresie funkcjonowania systemu kaucyjnego i powiązań z ROP-em, w celu weryfikacji przepływu środków, realizacji zobowiązań producentów oraz prawidłowości funkcjonowania systemu w gminach wiejskich.

W ocenie ZGWRP wolumen opakowań zebranych w ramach systemu kaucyjnego powinien być przypisywany do poziomów recyklingu gmin, na terenie których powstał strumień odpadów. Obecny model prowadzi do sytuacji, w której gminy ponoszą koszty systemu gospodarki odpadami, tracą najcenniejsze frakcje surowcowe, a jednocześnie nie uzyskują efektu w postaci poprawy wymaganych poziomów odzysku. Taki mechanizm narusza zasadę spójności systemu oraz równowagi między odpowiedzialnością a korzyściami.

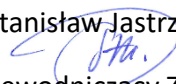
Związek zwraca uwagę na dodatkowy problem praktyczny związany z funkcjonowaniem systemu kaucyjnego, który w sposób szczególny dotyka mieszkańców obszarów wiejskich.

W wielu przypadkach zwrot opakowań odbywa się za pośrednictwem automatów, które wydają kupony (vouchery) możliwe do realizacji w późniejszym czasie. Kupony te posiadają jednak ograniczony termin ważności, po upływie którego tracą swoją wartość i nie mogą zostać zrealizowane ani w formie zakupu, ani wypłaty środków.

W warunkach gmin wiejskich, gdzie dostęp do punktów handlowych jest ograniczony, a odległości do sklepów znaczne, prowadzi to do sytuacji, w której część mieszkańców nie jest w stanie wykorzystać otrzymanych voucherów w wyznaczonym terminie. W efekcie wpłacona kaucja nie wraca do konsumenta, co podważa zaufanie do systemu oraz jego powszechność.

Zjawisko to w praktyce oznacza dodatkowe, niezamierzone obciążenie finansowe mieszkańców terenów wiejskich oraz generowanie środków pozostających w systemie bez realnego powiązania z poziomem zbiórki i odzysku opakowań.

Obecny system kaucyjny działa w niepełnej formie, oszukując samorządy wiejskie i przerzucając koszty na konsumentów. Brak wdrożenia ROP-u pozbawia instalacje komunalne kluczowego komponentu, a operator osiąga zysk na nieodebranych kaucjach, podczas gdy gminy nie czerpią z tego korzyści. Związek Gmin Wiejskich RP wzywa do natychmiastowej reformy systemu, wprowadzenia pełnej odpowiedzialności producentów oraz przeprowadzenia audytu NIK w tym obszarze.

Stanisław Jastrzębski

Przewodniczący Zarządu
Związku Gmin Wiejskich
Rzeczypospolitej Polskiej